пізнавальну літературу, залучати до спільних спостережень та дослідів. Позитивний приклад дорослих, їхня зацікавленість у пізнанні нового стимулюють активність дитини та формують стійку мотивацію до навчання.

У контексті забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланками освіти, як зазначає О.Савченко, саме сформована пізнавальна активність мінімізує тривалість адаптаційного періоду першокласника та закладає фундамент для успішного формування ключових компетентностей Нової української школи [4].

Отже, формування пізнавальної активності старших дошкільників є необхідною умовою успішної адаптації дитини до навчання у початковій школі. Цілеспрямована педагогічна робота, використання інтерактивних та інноваційних методів навчання, а також підтримка з боку сім'ї сприяють розвитку допитливості, самостійності й готовності дитини до подальшого поступу в умовах загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Київ, 2021. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu Bazovoho komponenta doshkilnoyi osvity.pdf (дата звернення: 20.03.2026).

2. Варяниця Л. О. Пізнавальна активність дошкільників: теорія та практика. Київ: Слово, 2019. 256 с.

3. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток як чинник формування пізнавальної активності. *Дошкільне виховання*. 2022. № 5. С. 12–17.

4. Савченко О. Я. Наступність у навчанні між дошкільною та початковою ланками. *Початкова школа*. 2023. № 1. С. 4–8.

5. Ткаченко Л., Михальчук Л., Калюжна Є., Перетяга Л. Інноваційні підходи до мовленнєвого розвитку дитини у дошкільній і початковій освіті. *Перспективи та інновації науки.* 2024. № 10 (44). С. 1035 – 1042.
URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/15646 (дата звернення: 20.03.2026).

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ У ФОРМУВАННІ МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дарина Революк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: К.А.Колеснік, доктор філософії (PhD), доцент,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE ROLE OF UKRAINIAN FOLK TALE IN THE FORMATION OF SPEECH SKILLS IN CHILDREN OF YOUNGER PRESCHOOL AGE

Daryna Revolyuk, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті розглянуто проблему формування мовленнєвих навичок у дітей молодшого дошкільного віку. Обґрунтовано значення української народної казки як ефективного засобу мовленнєвого розвитку. Проаналізовано особливості впливу казки на формування словникового запасу, навичок зв'язного мовлення в дітей трирічного віку. Висвітлено роль емоційної насиченості та образності казкового матеріалу в підвищенні мовленнєвої активності дітей. Доведено, що використання української народної казки в процесі освітньої діяльності сприяє комплексному розвитку мовлення, пізнавальної діяльності та комунікативних умінь дітей молодшого дошкільного віку.*

Ключові слова: *дитина, мовленнєвий розвиток, молодший дошкільний вік, українська народна казка.*

Abstract. *The article considers the problem of the formation of speech skills in children of younger preschool age. The importance of the Ukrainian folk tale as an effective means of speech development is substantiated. The peculiarities of the influence of the tale on the formation of vocabulary, skills of coherent and dialogical speech in three-year-old children are analyzed. The role of the emotional richness and imagery of fairy tale material in increasing the speech activity of children is highlighted. It is proved that the use of the Ukrainian folk tale in the process of educational activity contributes to the comprehensive development of speech, cognitive activity and communicative skills of children of younger preschool age.*

Key words: *child, speech development, younger preschool age, Ukrainian folk tale.*

Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку є однією з провідних проблем сучасної педагогічної науки та практики. Рівень сформованості мовлення визначає не лише успішність подальшого навчання дитини, а й особливості її соціалізації та загального психічного розвитку. Особливого значення набуває молодший дошкільний вік як період інтенсивного становлення мовлення дитини.

Молодший дошкільний вік є сенситивним періодом розвитку мовлення, що характеризується підвищеною чутливістю до мовленнєвих впливів. У цей час діти активно засвоюють нові слова, оволодівають елементарними граматичними конструкціями, починають будувати прості речення та використовувати мовлення як провідний засіб спілкування й пізнання навколишнього світу. Саме в цей період закладаються передумови для подальшого розвитку зв'язного мовлення, мовленнєвого мислення та комунікативної діяльності.

Проблематика розвитку мовлення дітей дошкільного віку є предметом численних теоретичних та практичних досліджень відомих науковців, серед яких: А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Калмикова, Г. Калмиков, К. Колеснік, Н. Комарівська, І. Лапшина, Т. Піроженко та ін. Науковці підкреслюють значення активної мовленнєвої практики, що реалізується через різні види діяльності, зокрема ігрову, пізнавальну та художньо-мовленнєву.

Відповідно до сучасних державних вимог до дошкільної освіти, мовленнєва компетентність розглядається як одна з ключових складових розвитку особистості дитини [1]. Це зумовлює необхідність пошуку ефективних методів, форм і засобів, що забезпечують цілісний і гармонійний мовленнєвий розвиток дітей молодшого дошкільного віку. Особливо актуальним є використання таких педагогічних засобів, які поєднують навчальний, розвивальний та емоційний вплив.

Оволодіння мовленням є складним і багаторівневим психічним процесом. Як зазначає Л. Калмикова, існують фактори мовленнєвого розвитку, які «відіграють провідну роль у розвитку мовлення дитини, в оволодінні рідною мовою» [3, с. 64]. Одним із ключових чинників є позитивний емоційний фон, який забезпечує внутрішню мотивацію дитини до мовленнєвої діяльності, активізує її мовленнєву ініціативу та сприяє кращому засвоєнню мовного матеріалу.

Водночас мовленнєвий розвиток має комплексний характер і охоплює всі структурні компоненти мовлення. Зокрема, Н. Гавриш та А. Богуш підкреслюють, що «формування мовлення в дошкільному віці охоплює всі його рівні – фонетичний, лексичний, граматичний і текстовий» [2, с. 182]. Це означає, що ефективна організація мовленнєвого розвитку передбачає системний підхід, спрямований на одночасне вдосконалення звуковимови, збагачення словникового запасу, формування граматично правильного мовлення та розвиток зв'язного мовлення.

У цьому контексті особливої уваги заслуговує українська народна казка як універсальний педагогічний засіб, що органічно поєднує мовний матеріал, емоційність і доступність для дитячого сприймання. В. Сухомлинський наголошував: «Казка – це духовні

багатства народної культури, пізнаючи які, дитина пізнає серцем життя народу» [4, с. 178]. Через казкові образи дитина не лише знайомиться з навколишнім світом, а й засвоює мовні зразки, розвиває уяву, мислення та мовленнєву активність. Крім того, дослідник підкреслював, що «без казки – живої, яскравої, що оволоділа свідомістю і почуттями дитини, – неможливо уявити дитячого мислення й дитячої мови як певного ступеня людського мислення і мови» [4, с. 177]. Це свідчить про тісний взаємозв'язок казки з формуванням мовлення як важливої складової психічного розвитку дитини.

Роль української народної казки у формуванні мовленнєвих навичок дітей молодшого дошкільного віку зумовлена її багатофункціональністю, дидактичним потенціалом та відповідністю віковим особливостям розвитку дітей. Казка виступає не лише засобом передачі знань, а й ефективним інструментом формування мовленнєвої діяльності, що активізує пізнавальні процеси та сприяє розвитку комунікативної компетентності.

Особливе значення української народної казки полягає в її мовній насиченості. Повторюваність мовних конструкцій, образність, ритмічність, наявність діалогів і чітка композиційна структура сприяють кращому засвоєнню мовного матеріалу. Це створює оптимальні умови для розвитку зв'язного мовлення, оскільки діти вчаться слухати, розуміти зміст, відтворювати почуте, передавати послідовність подій та будувати власні висловлювання.

Важливим є також вплив казки на розвиток діалогічного мовлення. У процесі ігор-драматизацій, інсценізацій та рольових ігор діти відтворюють мовлення персонажів, вчаться відповідати на запитання, підтримувати розмову, звертатися до однолітків, що сприяє формуванню комунікативних умінь і навичок.

Наприклад, під час роботи з українською народною казкою «Рукавичка» доцільно організувати гру-драматизацію, у ході якої діти виконують ролі персонажів (Мишка, Жабка, Зайчик, Лисичка, Ведмідь та ін.). Вихователь пропонує дітям відтворити діалоги між героями, використовуючи характерні мовленнєві звороти: «Хто-хто в рукавичці живе?», «Я, Мишка-скряботушка… А ти хто?». Така діяльність сприяє засвоєнню мовленнєвих моделей, формуванню вміння ставити запитання та відповідати на них, а також розвитку інтонаційної виразності мовлення.

З метою активізації діалогічного мовлення ефективним є використання вправи «Продовж розмову героя». Дітям пропонується ситуація з казки, яку потрібно завершити, добираючи відповідні репліки. Наприклад, за мотивами казки «Колобок» дитина має продовжити діалог між Колобком і Лисичкою, дібравши власні варіанти відповідей. Такий вид діяльності стимулює мовленнєву ініціативу, розвиває здатність до імпровізації та формує навички побудови зв'язного діалогу.

Отже, систематичне використання ігор-драматизацій, інсценізацій та мовленнєвих вправ на основі українських народних казок створює сприятливі умови для розвитку діалогічного мовлення дітей молодшого дошкільного віку, формує їхні комунікативні вміння, сприяє розвитку мовленнєвої ініціативи та активності.

Окрім цього, українська народна казка сприяє розвитку творчого мовлення. Діти не лише відтворюють зміст казки, а й намагаються його інтерпретувати, доповнювати, змінювати сюжет, що сприяє розвитку уяви, фантазії та креативного мислення. У процесі такої діяльності формується здатність до самостійного мовленнєвого висловлювання, що є важливою передумовою розвитку зв'язного мовлення.

Наприклад, ефективною є вправа «Придумай продовження казки», під час якої дітям пропонується завершити знайому казку або уявити, що сталося з героями далі. Так, після прослуховування казки «Колобок» вихователь ставить запитання: «Що було б, якби Колобок не зустрів Лисичку?», «Куди б він пішов далі?». Діти висловлюють власні припущення, будують короткі розповіді, що сприяє розвитку зв'язного мовлення та мовленнєвої творчості.

Доцільною є також вправа «Зміни героя», яка передбачає трансформацію образів персонажів. Наприклад, дітям пропонується уявити, що головний герой казки «Ріпка» – не дід, а інший персонаж (дитина, тварина тощо), і скласти нову розповідь. Такий підхід

стимулює гнучкість мислення, розвиває здатність до мовленнєвого конструювання та формує навички варіативного використання мовних засобів.

Ефективною формою роботи є вправа «Склади казку за картинками». Дітям пропонують серію ілюстрацій до казки або окремі сюжетні малюнки, за якими вони самостійно будують розповідь. У процесі виконання завдання діти вчаться логічно поєднувати події, дотримуватися послідовності викладу, використовувати зв'язки між реченнями, що є важливим для розвитку зв'язного мовлення.

З метою розвитку творчого мовлення доцільно використовувати гру «Казка навпаки», у якій змінюються звичні характеристики персонажів або перебіг подій. Наприклад, у казці «Вовк і семеро козенят» вовк може бути добрим, а козенята – хитрими. Діти складають новий сюжет, обговорюють його, що сприяє розвитку уяви, мовленнєвої активності та вміння аргументувати власну думку.

Важливе місце посідає вправа «Додай опис», у якій діти доповнюють казковий текст описами персонажів, їхніх дій, емоцій або навколишнього середовища. Наприклад: «Якою була лисичка?», «Що відчував зайчик?». Це сприяє збагаченню словникового запасу, розвитку образності мовлення та формуванню вміння використовувати прикметники, дієслова та інші мовні засоби. Крім того, ефективною є вправа «Склади казку разом», яка передбачає колективне створення казкового тексту. Кожна дитина додає одне-два речення, продовжуючи попередню думку. Така діяльність сприяє розвитку комунікативних умінь, уміння слухати інших, узгоджувати висловлювання та логічно будувати текст.

Отже, використання творчих мовленнєвих завдань на основі українських народних казок забезпечує активізацію мовленнєвої діяльності дітей, сприяє розвитку їхньої уяви, креативного мислення та формуванню навичок зв'язного мовлення, що є важливою умовою їхнього загального мовленнєвого розвитку. Таким чином, українська народна казка виступає ефективним засобом формування мовленнєвих навичок у дітей молодшого дошкільного віку, оскільки забезпечує комплексний вплив на всі компоненти мовлення, активізує пізнавальну діяльність, сприяє розвитку емоційної сфери та формуванню комунікативної компетентності. Її систематичне використання в освітньому процесі дошкільних закладів є педагогічно доцільним і сприяє гармонійному розвитку особистості дитини.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Державний стандарт дошкільної освіти. Наказ МОН України від 12.01.2021. № 33. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0033729-21 (дата звернення: 23.03.2026).

2. Богуш А. М., Гавриш Н. В., Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. 2-ге видання. Київ: Вид. дім Слово, 2015. 704 с.

3. Коваль Т., Комарівська Н., Колеснік К. Український дитячий фольклор (матеріали для вивчення з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку): навчально-методичний посібник. Вінниця: ВДПУ, 2024. 142 с.

4. Колеснік К., Лапшина І. Стимулювання у майбутніх педагогів інтересу до дитячої книги й читання. *Українська дитяча література: здобутки й перспективи розвитку: Збірник статей.* Упор. Лапшина І.М., Віннічук А.П. Вип. 5. Вінниця: ВДПУ, 2023. С. 7-12.

5. Кривошея Т.М., Колеснік К.А., Карук І.В., Похила С.С. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку засобами художньої картини: інтеграція мовленнєвої та образотворчої діяльностей. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць.* Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2024. Вип. 71. С. 82-90.

6. Психологія мовлення і психолінгвістика: навч. посіб. / Л. О. Калмикова та ін. За заг. ред. Л.О. Калмикової. Київ: Фенікс, 2008. 245 с.

7. Сухомлинський В. О. Т. 3: Серце віддаю дітям; Народження громадянина; Листи до сина. Київ: Радянська школа, 1977. С. 176-185.